

บทที่ 5

ผลกระทบที่เกิดจากมายาคติความงามต่อสตรีไทย

ผลกระทบที่เกิดจากมายาคติความงามต่อสตรีไทยยุคแรก (พ.ศ.2481-2497)

จากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้มีความคิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงรูปแบบการแต่งกายของผู้หญิงไทยเสียใหม่ให้มีรูปแบบใกล้เคียงกับวัฒนธรรมตะวันตก อันได้แก่ การเปลี่ยนจากการนุ่งโจงกระเบนมาเป็นการนุ่งผ้าถุง หรือสวมกระโปรง สวมหมวก และสวมรองเท้าขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นอกจากจะได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้หญิงไทยแล้วยังส่งผลกระทบต่อผู้หญิงไทยทั้งทางด้านร่างกายและด้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบทางด้านร่างกาย

1.1 ผลกระทบจากการเลิกรับประทานหมาก ในปี พ.ศ. 2482 รัฐบาล

จอมพล ป. พิบูลสงครามได้ออกประกาศชักชวนให้ประชาชนเลิกรับประทานหมาก¹ โดยให้เหตุผลว่าหมากทำให้ฟันดำ และฟันดำนั้นเป็นสิ่งที่ไม่เจริญตาอย่างยิ่ง น้ำหมากที่บ้วนทิ้งลงบนพื้นถนนหนทางยังทำให้บ้านเมืองสกปรกไม่น่าดูอีกด้วย

การนิยมฟันขาวนี้มีมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แล้ว เนื่องจากคนไทยนิยมรับประทานหมาก ทำให้ฟันดำ พระองค์จึงทรงแนะนำให้ขัดฟันขาว โดยเฉพาะหม่อมสาว และวัยกลางคน² และในสมัยรัชกาลที่ 6 พระองค์ทรงไม่เห็นด้วยกับการรับประทานหมาก เช่นเดียวกัน ทรงตรัสว่า การที่ผู้หญิงกินหมากฟันดำ เป็นของที่ถูกชาวต่างประเทศเขาติเตียนมาช้านานแล้ว และข้าพเจ้าเองก็สารภาพว่า ข้าพเจ้าเองก็ขัดฟันขาวอย่างที่สุด³

¹ เอนก นาวิกมูล, การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), หน้า 176.

² สมบัติ จำปาเงิน, รัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช (กรุงเทพฯ: เวิลด์ มีเดีย จำกัด, 2542), หน้า 105.

³ สุภัทรา กอบกิจสุขสกุล, "การประกวดนางสาวไทย พ.ศ. 2477-2530" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), หน้า 23.

ดังนั้นในเรื่องการห้ามรับประทานหมากนั้นนับเป็นการสร้างมายาคติความงามให้กับผู้หญิงไทยประการหนึ่งด้วยเช่นกัน โดยทำให้ผู้หญิงเข้าใจว่าฟันดำนั้นไม่น่าดู ไม่ได้ทำให้ผู้หญิงสวย ผู้หญิงสวยควรมีฟันที่ขาวสะอาด อย่างเช่นผู้หญิงในวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งจะไม่มีการรับประทานหมากเลย ดังนั้นการสร้างมายาคติความงามของผู้หญิงในเรื่องของการชักชวนรับประทานหมากเพื่อการมีฟันที่ขาว จึงมีผลทำให้ผู้หญิงในยุคนี้มีการขัดฟันให้ขาวขึ้น และไม่นิยมกลับไปมีฟันดำกันอีก

ในบทความของสรรพสิริ วิรยศิริ ซึ่งได้เขียนบทความชื่อ "วัฒนธรรมจอมพล ป. กับชีวิตผม" ในหนังสือ วิพิธทัศนา วัฒนธรรมนำไทย ได้เล่าถึงประสบการณ์ อันเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมนำไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความตอนหนึ่งว่า

...วัฒนธรรมนำไทยที่กระเทือนใจผมมากที่สุด ในสมัยนั้นเห็นจะเป็นเรื่อง

วัฒนธรรมไทยต้องไม่กินหมาก ที่เขาจริงเขาจังกันถึงขนาดให้โคนต้นหมากถอนค้ำพลูไม่เหลือหลอนั้น ชั้นแรกผมก็ออกจะเห็นด้วยเพราะราคาญเต็มทีที่สมัยนั้นบ้านเมืองมันแดงเดือดไปด้วยน้ำหมากจากปากคุณปู่คุณตาคุณยายเประอะไปแทบทุกแห่ง แต่มาไม่ค่อยชอบใจเขาก็ตอนที่แม่ของผมซึ่งเป็นคนเถรตรงและว่าง่ายยิ่งกว่าผมเสียด้วยซ้ำทำตามรัฐนิยมทันที แต่ที่นี้พอเลิกกินหมากบรรดาหินปูนที่ช่วยกันยึดซี่ฟันทั้งหลายมาหลายสิบปีไม่มีอาการโยกคลอน พอไม่มีหินปูนรุ่นใหม่เข้าไปเสริม หินปูนรุ่นเก่าก็สไตรค์พร้อมใจกันปล่อยบรรดาฟันที่ยึดอยู่ทำให้โยกคลอนแล้วก็พร้อม

ใจกันถอนตัว แม่ต้องเสียเงินหลาย เพื่อใส่ฟันปลอมทั้งปาก ทดแทนฟันจริงที่พร้อมใจกันผละงาน⁴

มายาคติความงามเรื่องการนิยมมีฟันขาวตามวัฒนธรรมตะวันตกได้มีผลกระทบต่อร่างกายของผู้หญิงในสมัยอีกประการหนึ่งนั่นก็คือ ทำให้ฟันเก่าที่เคยมีอยู่โยกคลอนและหลุดออกได้ง่าย เนื่องจากขาดคราบหินปูนที่เกิดจากการรับประทานหมากคอยยึดไว้ อย่างกรณีมารดาของสรรพสิริ วิรยศิริ ทำให้ต้องสูญเสียเงินในการใส่ฟันปลอมใหม่ทั้งปากด้วย

สำหรับผู้ที่รับประทานหมากจนติดแล้ว ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการให้เลิกรับประทานหมากก็คือ อาการเปรี๊ยะปาก ง่วงนอน หรือมีอาการอื่นหมาก คือมีอาการคลื่นเหียนวิงเวียนใจสั้น ตัวร้อนชาเหงื่อออกท่วมตัวเป็นเพราะได้รับสารฮาเรกโกลินที่อยู่ในหมาก ซึ่งเป็นสารที่

⁴สรรพสิริ วิรยศิริ, "วัฒนธรรมจอมพล ป. กับชีวิตผม" ใน วิพิธทัศนา

วัฒนธรรมนำไทย, รพีพร (นามแฝง) (กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, 2537). หน้า 73.

กระตุ้นให้โลหิตสูบฉีดเร็วขึ้น และกระตุ้นประสาท อากาการจะมีมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับร่างกายได้รับ อารักโกลินี่นี้น้อยเพียงใด หากได้รับมากก็เกิดอาการมาก หากได้รับน้อยก็เกิดอาการน้อย⁵

1.2 ผลกระทบจากการเลิกไว้ผมสั้น นอกจากนี้ในยุคนี้ยังมีคำสั่งให้ผู้หญิงเลิก ไว้ผมสั้น แล้วให้เปลี่ยนมาไว้ผมยาวแทนอีกด้วย มีผลทำให้ผู้หญิงส่วนใหญ่ต้องปฏิบัติตาม และ มายาคติความงามจากตะวันตกในขณะนั้นได้สร้างให้ผมตัดเป็นลอนเป็นคลื่นคือความงามในยุคนั้น ผู้หญิงส่วนใหญ่จึงไว้ผมตัดกันเพราะต้องการความทันสมัยและสวยงามตามแบบตะวันตก เอนก นาวิกมูล ได้กล่าวไว้ในหนังสือ การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์ มีข้อความตอนหนึ่งที่ กล่าวถึงผลกระทบที่เกิดจากการตัดผมว่า

...ผมตัดหยิกแต่เดิมมีตัดด้วยน้ำยาเย็น และตัดด้วยไฟฟ้า แต่เคยมีข่าวลือกันว่าเคย มีคนมาตัดผมด้วยไฟฟ้าคนหนึ่งถูกไฟฟ้าดูดตาย เพราะช่างตัดเกิดลืมหอกไปดูแห่เสีย จะจริงเท็จหรือเปล่าไม่มีใครยืนยัน แต่ผลจากข่าวลือนี้ทำให้คนขาดระบบไฟฟ้าไป เหมือนกัน⁶

เห็นได้ว่าความต้องการที่จะมีผมตัดสวยงามของผู้หญิง ทำให้ผู้หญิงต้องไปเดินร่น กระทำกับร่างกายตนเองอย่างเช่นการตัดผมด้วยไฟฟ้านั้น ทำให้เกิดอันตรายถึงชีวิตได้ สะท้อนให้เห็นว่าความต้องการสวยงามของผู้หญิงนั้นมีผลกระทบต่อชีวิตและร่างกายด้วย

1.3 ผลกระทบจากการใส่เสื้อยกทรง คอรัเซ็ท และสเตย์รัดสัดส่วน ในยุคนี้ กระโปรงที่เป็นที่นิยม ได้แก่ กระโปรงนิวลุด และเสื้อผ้าประเภทเน้นสัดส่วนชนิด เหวเป็นเอว ออก เป็นอก และสะโพกเป็นสะโพก ผู้หญิงที่ต้องการมีรูปร่างสวยงามแต่มีรูปร่างอ้วน มีหน้าท้องมาก หน้าอกหย่อนยาน ต่างก็หาวิธีการมากกระทำกับร่างกายตนเองให้เล็กลงเพื่อที่จะสวมใส่เสื้อผ้าเหล่านี้ ให้ได้ ดังเช่น ในหนังสือ ท่องอดีตกับสามเกลอ ตอน “เที่ยวทางไกล” ของ ป. อินทรปาลิต โดย พิระพงค์ ดามาพงศ์ ได้กล่าวถึงผู้หญิงไทยในช่วงปี 2484 ไว้ว่าโดยมากจะสวยแต่หน้า

⁵ ก้องสกุล กวินรวีกุล, “การสร้างร่างกายของพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487” (วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 74.

⁶ เอนก นาวิกมูล, การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์, หน้า 195.

ส่วนร่างกายไม่เหมาะสม เช่น หลังโก่ง ไหล่ห่อ ท้องป่อง⁷

การแก้ไขเรื่องรูปทรงของผู้หญิงไทยปรากฏอยู่ในหนังสือ **สามเกลอ** ตอน “มนุษย์เหล็ก” โดย ป. อินทรปาลิต⁸ ในเนื้อเรื่องกล่าวถึง “ห้างศิริลัยซ์พานิช” ของเสี้ยกิมหงวน ซึ่งมีการส่งยกทรงชั้นดี และสเตียรัดสัดส่วน (คอร์เซ็ทหรือเกอร์เดิล) ราคาแพงจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายด้วย

ในเรื่องของการบีบรัดสัดส่วนนั้น ผู้หญิงหาว่าไม่ทั้งสเตียรัดสัดส่วนและคอร์เซ็ท หรือเกอร์เดิลราคาแพง ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในต่างประเทศและแพร่เข้ามาในประเทศไทยในช่วงเวลานั้นมีผลกระทบต่อร่างกายของตนเองอย่างมาก แพชั่นของเสื้อผ้าที่รัดรูปมาก มีผลทำให้ผู้หญิงยิ่งต้องดิ้นรนที่จะกระทำกับร่างกายของตัวเองมากขึ้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงไทยในยุคนี้ความสนใจในการปรับเปลี่ยนร่างกายของตนเองให้สวยงามไปตามแฟชั่นมากยิ่งขึ้น เครื่องรัดทรง หรือคอร์เซ็ทของผู้หญิง จึงเป็นเสมือนเครื่องจองจำร่างกายของผู้หญิงเอง ทำให้อึดอัด และเป็นความทรมานต่อร่างกาย ในวัฒนธรรมตะวันตกในช่วงศตวรรษที่ 19 คอร์เซ็ทเป็นอันตรายต่อสุขภาพทำให้หายใจไม่ออก หน้ามืดเป็นลม และมีผลทำให้อวัยวะภายในผิดรูปร่างไป⁹

การสวมใส่สเตียรัดสัดส่วน และเครื่องรัดทรง (รูปที่ 36 และ 37 ในหน้า 125) แสดงให้เห็นว่าการแสวงหาความงามของผู้หญิงนั้นเป็นเรื่องของความเจ็บปวดและการกดขี่ ผู้หญิงถูกนำเสนอให้เป็นเหยื่อของความงาม ต้องเสริมสวยด้วยการทรมานตัวเอง ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องแต่งตัวเพื่อรัดสัดส่วนใดๆ บนร่างกายให้เป็นที่ถูกใจของผู้หญิง เห็นได้ว่าอุดมการณ์ความดีอกกว่าของผู้หญิงนั้น ได้ถูกสร้างและธำรงไว้ผ่านการปฏิบัติและบำรุงรักษาร่างกายให้สวยงาม ทั้งนี้ก็เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมที่มองเห็นผู้หญิงเป็นเพียงวัตถุทางเพศโดยเฉพาะในสังคมของชายเป็นใหญ่

⁷ ฟ้าพะวงศ์ ดามาพงศ์, ท่องอดีตกับสามเกลอ, (กรุงเทพฯ : บริษัทสามเจริญพาณิชย์ (กรุงเทพฯ) จำกัด, 2546, หน้า 211.

⁸ ปรีชา อินทรปาลิต, สามเกลอ: มนุษย์เหล็ก (กรุงเทพฯ: ธเนศวรการพิมพ์, 2473-2493), หน้า 33.

⁹ โกลัม โอมพรนุวัฒน์, 2545.

รูปที่ 36 แสดงการสวมใส่คอร์เซ็ทรัดสัดส่วน (ที่มา: พีระพงศ์ ดามาพงศ์, 2545: 212)

รูปที่ 37 แสดงการสวมใส่สเตย์รัดหน้าท้อง (ที่มา: พีระพงศ์ ดามาพงศ์, 2545: 212)

1.4 ผลกระทบจากการแต่งหน้า ไม่เพียงแต่เรื่องของรูปทรงเท่านั้นที่ผู้หญิงไทยในยุคนี้ต้องยอมเจ็บปวด ในการแต่งหน้าก็เช่นเดียวกัน ดังที่จิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร กล่าวถึงเรื่องการเสริมความงามของผู้หญิงไทยในยุคนี้ในหนังสือ วิวัฒนาการสังคมไทย กับหัตสนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ว่า

เจ้าคุณวิจิตรบรรณาการ ท่านบิดาของนิกร การุณวงศ์ ซึ่งเป็นลุงของ พล พัทธราภรณ์ กล่าวในขณะที่กำลังสนทนากับเจ้าคุณและคุณหญิงประสิทธิ์ นิติศาสตร์ว่า ...ย้ายเครื่องมือวิทยาศาสตร์นี้แหละทำให้ฉันเห็นเด็กผู้หญิง (ปี 2482) เดี่ยวนี้คล้ายกันไปหมด คิ้วธรรมชาติที่พ่อแม่สร้างให้ก็ถอนทิ้ง แล้วก็มันถอนง่ายอยู่เมื่อไร เจ็บก็ต้องทน ที่นี้พอถอนแล้วก็เอาดินสอเขียนเสียโค้งแหลมเปียบเขียนใหม่ละ นัยน์ตาดี ๆ ก็บอกว่าไม่หวานเสียแล้ว ซื่ออะไร รื่น ๆ แรน ๆ จำไม่ได้ มาหยอดให้ เยิ้ม มองใครเข้าละก็ สะดุ้งเฮือกทั้งตัว¹⁰

จะเห็นได้ว่า ด้วยความต้องการสวยงามตามมายาคติความงามแบบตะวันตกที่กำลังครอบงำผู้หญิงไทยอยู่ในช่วงเวลานั้น ทำให้ผู้หญิงต้องยอมเจ็บปวดในการใช้แหนบถอนขนคิ้วของตัวเองเพื่อให้ได้รูปสวยงามตามความต้องการ แล้วจึงเขียนทับด้วยดินสอเขียนคิ้วอีกที ส่วนนัยน์ตาก็หายาหยอดตามาหยอดก็เพื่อให้มีตาหวาน ทั้งที่ยาหยอดตา หรือที่สมัยนั้นเรียกว่า "มิวเรียน" นั้นเป็นสิ่งแปลกปลอมต่อร่างกาย อาจทำให้แพ้และมีผลต่อดวงตาได้ นับเป็นการกระทำต่อร่างกาย และมีผลต่อความเจ็บปวดของร่างกายโดยที่ผู้หญิงไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความเจ็บปวดทรมาน แต่เป็นความเจ็บปวดที่อดทนได้ เพราะเมื่อแต่งออกมาแล้วทำให้รู้สึกพึงพอใจ เป็นความพอใจกับความสวยของตัวเองตามมายาคติที่ครอบงำอยู่ ผู้หญิงจึงไม่รู้สึกรู้ว่าได้ทำร้ายร่างกายของตัวเองแต่อย่างใด

1.5 ผลกระทบจากการลดความอ้วน นอกจากนี้ในยุคนี้ยังพบว่า มีการลดความอ้วนลดน้ำหนักเพื่อความสวยงามด้วย ได้แก่ การงดอาหารประเภทข้าว และในท้ายยุคพบว่าการลดน้ำหนักหรือลดความอ้วนด้วยการอบไฟฟ้า¹¹ นับเป็นการทรมานร่างกายของตนเองอย่างยิ่ง เนื่องจากมายาคติความงามได้สร้างให้ผู้หญิงเข้าใจว่ารูปร่างชนิดมีหน้าอก มีเอว มีมีสะโพกนั้น

¹⁰ จิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, วิวัฒนาการสังคมไทย กับหัตสนิยายชุด พล นิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, 2544) หน้า 172-173.

¹¹ สุพัตรา กอบกิจสุขสกุล, เส้นทางนางงาม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกเบี๋ย, 2536), หน้า

เป็นรูปร่างที่สวยงาม ความสวยงามไม่ใช่ความอ้วนที่มีแต่ไขมันและไม่มีเอว จึงทำให้ผู้หญิงต้องทำร้ายร่างกายตนเองด้วยวิธีดังกล่าว

ดังนั้นการที่ผู้หญิงพยายามไขว่คว้าหาความงามด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างเช่น การลดน้ำหนัก อดอาหาร หรือการมีพฤติกรรมกินอาหารที่ผิดปกติเช่นนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นผลเสียต่อร่างกาย สร้างความเจ็บป่วย และอาจต้องถึงกับเสียชีวิตทีเดียว ซึ่งประเด็นนี้อาจจะเป็นผลเสียที่ร้ายแรงที่สุดของมายาคติความงามที่กระทำต่อผู้หญิงก็เป็นได้

2. ผลกระทบทางด้านอื่น ๆ

2.1 ผลกระทบต่อสภาพจิตใจ ในวรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงความรู้สึกของผู้คนเรื่องการสั่งให้เลิกรับประทานหมากผ่านตัวละครในเรื่องตอนหนึ่งว่า

...พลอยเลื่อนเขียนหมากที่วางอยู่ข้างตัวอีกด้านหนึ่งให้คุณเซย แล้วถามว่า ทำไมเดี๋ยวนี้คุณเซยไม่ถือกระเป๋ามากแล้วหรือ ถืออะไรได้ล่ะแม่พลอย เดี่ยวนี้เขาห้ามกินหมากเด็ดขาดทีเดียว ที่แรกฉันนึกว่าจะต้องใส่เพียงหมวกให้เหมือนหม่อม แต่เดี๋ยวนี้ต้องเลิกกินหมาก ชัดฟันขาวให้เหมือนหม่อมด้วย จริงหรือนี้ คุณเซย พลอยร้องถามอย่าง ไม่เชื่อหู และเมื่อคุณเซยพยักหน้ารับ ก็ร้องขึ้นว่า ไฉ่กรรมเวรแท้ ๆ ที่เดียว ฉันไม่นึกเลย ว่าจะต้องอยู่ไปจนได้พบได้เห็นอะไรแปลก ๆ ถึงเพียงนี้...¹²

จะเห็นได้ว่าทันทีที่เรื่องสั่งให้เลิกรับประทานหมากเป็นที่ทราบกันโดยทั่ว ความรู้สึกของผู้คนก็สลดหดหู่ขึ้นมาทันที เพราะหมากนั้นเป็นวิถีชีวิตประจำวันและรับประทานกันมาแต่โบราณ โบราณ การสั่งให้เลิกอย่างเด็ดขาด จึงเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนจิตใจต่อผู้คนไม่น้อย

นอกจากนี้ในวรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ยังได้กล่าวถึงความรู้สึกของการสวมหมวกตามรัฐนิยมในยุคนี้ไว้ด้วย ดังตอนหนึ่งในบทสนทนาที่ว่า

...สาว ๆ เขาคงชอบกระมัง พลอยพูดโดยมิได้นึกถึงตัวเอง เดี่ยวนี้เขาก็แต่งตัวเกือบจะเป็นหม่อมกันอยู่แล้ว เคาระหิ์ที่ฉันแก่แล้ว ไม่ต้องกลายเป็นหม่อมไปด้วย ที่ไหนได้ พ่อเพิ่มขัดคอ แม่พลอยนะแหละ ตัวจะต้องกลายเป็นหม่อมไปด้วยละ เขาไม่ได้บอกให้ใส่แต่สาว ๆ หรือ สาวแก่แม่หม้ายก็ต้องใส่หมวกด้วยกันทั้งนั้น ตายพลอยร้องเสียงหลง ฉันทำไม่ได้หรอก อายเขาตาย เมื่อยังสาว ๆ ท่านเคยให้ใส่แต่

¹²ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สี่แผ่นดิน** (พระนคร : ชัยฤทธิ์, 2496), หน้า 844.

เวลาออกบ้านนอก เข้าทุ่งเข้าป่าเท่านั้น แต่อย่างนั้นยังหัวเราะขันกันออกจะตายไป คอยดูไปก็แล้วกัน พ่อเพิ่มพูดกลางหัวเราะในลำคอ ฉันได้ยินเขาว่า ต่อไปใครไม่ใส่ หมวกก็ออกจากบ้านไม่ได้ทีเดียว ทำไม เขาบอกโปลิศจับ พลอยเป็นคนไม่ค่อยออกจากบ้านไปไหนมาไหนอยู่แล้ว ตั้งแต่ได้ยินพ่อเพิ่มพูดวันนั้นก็ตั้งใจว่าจะไม่ออกจากบ้านอีกจนตาย

บทสนทนาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกไม่พึงพอใจที่จะต้องสวมหมวกของผู้คนในยุคนี้อย่างมากโดยเฉพาะผู้หญิงสูงอายุ เพราะนับเป็นการฝืนใจอย่างยิ่ง อีกทั้งเรื่องที่ต้องคอยระวัง ตำรวจจะจับด้วยแล้ว ทำให้ความรู้สึกยิ่งแย่งลงเข้าไปใหญ่

นอกจากนี้ยังมีบทสนทนาที่แสดงถึงความรู้สึกที่มีต่อการแต่งกายรูปแบบใหม่ ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ที่แสดงถึงความความรู้สึกเหมือนเป็นคนบ้าเสียสติ ในตอนหนึ่งที่ ข้อยสนทนากับพลอยว่า

...แต่จะไป มันก็เหมือนกับคนบ้าจริง ๆ แหะพลอย ชั่วแต่ว่าไม่ได้บ้าไปแต่ฉันเพียงคนเดียว คนอื่น ๆ ก็พอกันทั้งเมือง...¹³

จะเห็นได้ว่า การนุ่งโจงกระเบนก็เป็นวิถีชีวิตของคนไทยมาช้านานด้วยเช่นเดียวกัน แต่เมื่อมาเปลี่ยนแปลงให้นุ่งกระโปรง หรือนุ่งผ้าถุงแทน เท่ากับเป็นการฝืนใจให้ต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ไม่เคยปฏิบัติมาก่อน จึงก่อให้เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ รู้สึกเหมือนเป็นคนบ้า สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกและสภาพจิตใจของผู้หญิงไทยในยุคนี้ที่มีต่อการแต่งตัวตามรัฐนิยมได้เป็นอย่างดี

ผลกระทบต่อสภาพจิตใจในเรื่องการแต่งตัวนี้ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร ยังได้กล่าวถึงบรรยากาศในยุครัฐนิยมไว้ในหนังสือ **ย้อนไปข้างหลัง** ดังมีความตอนหนึ่งว่า

...ในตอนปลายสมัยท่านจอมพล ป. นั้น ผู้คนเริ่มจะหงุดหงิดเพราะถูกบังคับกันมากแต่ก็ยังไม่งุดหงิดเท่ากับสมัยหลัง ๆ นี้ ด้วยบุคคลในรัฐบาลสมัยนั้นไม่ใช่ นักแสดงและไม่มีโทรทัศน์ให้ดูหน้าดูตากัน อีกทั้งท่านจอมพล ป. ท่านก็พูดแต่เรื่องความรักชาติ ไม่เคยก้าวร้าวดูถูกดูหมิ่นผู้ใด เพียงแต่ท่านขอร้องแกมบังคับเท่านั้นในเรื่องต่าง ๆ เรื่องหนึ่งที่ผู้คนรำคาญรัฐบาลของจอมพล ป. กันมากในสมัยนั้นก็คือ เรื่องการบังคับให้แต่งตัว...¹⁴

¹³เรื่องเดียวกัน, หน้า 846.

¹⁴วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, ย้อนไปข้างหลัง (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2544),

เนื่องจากรูปแบบการแต่งกายตามรัฐนิยมนั้น เป็นเรื่องใหม่ และผู้คนก็มีแบบอย่างในการแต่งตัวน้อย การแพร่ภาพทางโทรทัศน์ก็ยังไม่แพร่หลายเท่าที่ควร ดังนั้นจึงก่อให้เกิดความรู้สึกต่อสภาพจิตใจต่อผู้คนเป็นอันมาก โดยเฉพาะผู้หญิงนั้นเป็นที่คาดหวังว่าจะต้องแต่งกายให้สวยงามตามแบบผู้หญิงตะวันตก จึงยิ่งรู้สึกหงุดหงิดและรำคาญใจมากเป็นพิเศษ

จึงกล่าวได้ว่ามายาคติความงามที่มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้หญิงไทยในยุคนี้ก็คือ ความรู้สึกสลดหดหู่ สะเทือนใจ อึดอัดใจ ไม่พึงพอใจ กระดากอาย และรู้สึกรำคาญใจอย่างมาก เนื่องจากการผิวจนใจและถูกบังคับให้กระทำ

2.2 ผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจ ในเรื่องผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจนี้

สุรพล โทณะวณิก ได้เขียนบทความชื่อ “จอมพล ป. ที่ข้าพเจ้ารู้สึก” ไว้ในหนังสือ **วิพิธทัศน์า วัฒนธรรมนำไทย** ด้วยอารมณ์ขัน และไม่ใคร่จะเห็นด้วยกับแนวทางปฏิบัติของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนี้

...ชาวบ้านที่สนุกกับการแต่งตัวก็มี ที่ไม่สนุกแอบตำเพราะสตรงค์ไม่มีชื่อก็มี ที่ทำหมวกใส่แบบขอไปทีกันตำรวจจับก็มี... เห็นยายแก่คนหนึ่ง จำได้ว่าแกเคย นุ่งโจงกระเบน ซึ่งภาษาชาวบ้านเรียกจูงกระเบน แกนุ่งกระโปรง สวมหมวกทำเอง ดูพอรู้ว่าเป็นหมวก ไม่เข้าท่าเลย จอมพล ป. ท่านเป็นนายกปี 2481 เหตุการณ์นี้ อยู่ระหว่างไม่เกิน 2483 สมัยนั้นฝั่งธนบุรียังไม่มีตึกกรมบ้านเรือนหนาแน่นเหมือนปี 2537นี้...หญิงชราท่านหนึ่ง เอาไม้ไผ่ของสวนที่ครอบจากงอบชาวนามาเย็บติดหมวกผ้า แล้วคุณวาดภาพเขาเองแล้วกันว่าเป็นไง ใครถามคุณยายว่า ท่านยายครับนี่ หมวกหรืองอบ ท่านจะตอบว่า แล้วแต่ท่านเอ็งจะคิด ฉันกูร้อนหัวกบาลไวย่ะ...¹⁵

นอกจากนี้ในบทความชื่อ “วัฒนธรรมจอมพล ป. กับชีวิตผม” ของสรรพสิริ วิจารณ์ ในหนังสือ **วิพิธทัศน์า วัฒนธรรมนำไทย** ยังได้เล่าถึงประสบการณ์ อันเกี่ยวเนื่องด้วย วัฒนธรรมนำไทย ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องการแต่งกายของ ภรรยาในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามว่า

...หมวกกะโล่ที่คุณวางอยู่บนศีรษะนี้เข้าท่า ดูแล้วเหมือนกำนัน ก็มันเซยจริง ๆ นี่ ครับ หลายปีต่อมา ตอนที่เธอยอมเปลี่ยนนามสกุลมาใช้ชื่ออย่างเดียวกะผมแล้วเธอก็ให้เหตุผลว่าเธอไม่ได้รำรวยอะไร เงินเดือนผู้ประกาศข่าวจัตวาก็นิดเดียว หมวกกะโล่

¹⁵ สุรพล โทณะวณิก “จอมพล ป. ที่ข้าพเจ้ารู้สึก” ใน *วิพิธทัศน์า วัฒนธรรมนำไทย*, รพีพร (นามแฝง) (กรุงเทพฯ: ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย, 2537), หน้า 104-1

มันถูกกว่าเพื่อน ถ้าไม่นับร่างแหคลุมผมที่สาว ๆ หลายคนหาทางเลี้ยงจนถูก นายมัน - นายคง เตือนว่านั่นมันไม่ใช่หมวกตามรัฐนิยม นอกจากจะไม่มีเงินจะซื้อ หมวกปีกกว้าง ๆ อย่างเหม่มาสวมใส่แล้ว เวลาขึ้นลงรถรางก็สบายไม่ต้องพะวงว่า หมวกจะปลิว¹⁶

ในเรื่องเดียวกันนี้ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ที่ได้กล่าวถึงบรรยากาศเมืองไทยในสมัยรัฐ นิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ในหนังสือ ย้อนไปข้างหลัง มีข้อความตอนหนึ่งว่า

...บังเอิญท่านจอมพลท่านใจร้อนอยากเห็นผลโดยทันทีทันควัน ก็เลยใช้วิธีบังคับเอา ดื้อ ๆ ผู้คนก็เลยไม่ชอบใจ ยิ่งสมัยสงครามผ้าหายาก แล้วต้องมาแต่งตัวแบบนี้ ก็คงลำบากมิใช่เล่น...ของกินไม่มีอะไรเด็ดร้อน ที่ขาดแคลนก็เฉพาะของใช้เท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ้า ซึ่งต้องมีการปันส่วนกัน ในสมัยนั้นการนุ่งเสื้อขุนกางเกงปะ เป็นสิ่งธรรมดา ทั้งผู้ใหญ่และเด็กดูเหมือนไม่มีอะไรน่าดีใจมากกว่าการได้ผ้า¹⁷

เห็นได้ว่าการที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ออกคำสั่งให้ผู้คนเปลี่ยนแปลงปรับปรุง การแต่งกายในสมัยนั้น ผู้คนได้รับความเดือดร้อนมาก โดยเฉพาะคนที่มีรายได้น้อย เนื่องจากทุก คนต้องปฏิบัติตามรัฐนิยมเช่นเดียวกันไม่มีการยกเว้น นอกจากนี้ผู้หญิงที่ไม่คุ้นเคยกับการสวมหมวก ก็ารู้สึกเคร่งเครียดและขาดความมั่นใจเนื่องจากไม่คุ้นเคยมาก่อนโดยเฉพาะหญิงสูงอายุ การสวม กระโปรงและสวมหมวกเป็นเรื่องใหม่ที่ไม่คุ้นเคยเป็นอย่างยิ่ง ยิ่งในช่วงเวลานั้น บ้านเมืองอยู่ใน ภาวะสงคราม ข้าวยากมากแพง และยังคงต้องมาถูกบังคับให้ต้องเปลี่ยนรูปแบบการแต่งกายกันใหม่ อีก ผู้คนจึงรู้สึกคับแค้นถึงกับมีการแอบตำรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นการบ่งบอกให้รู้ถึง ความรู้สึกไม่พอใจอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามสำหรับคนที่มีฐานะนั้นก็ไม่ได้เดือดร้อนเท่าไรในการซื้อหาเสื้อผ้าเครื่องแต่ง กาย แต่สำหรับคนที่ไม่มียรายไ้มากพอ ก็ต้องจัดหาใส่ให้ได้ จึงนับเป็นการสร้างความเดือดร้อน ให้กับประชาชนอย่างมาก ผู้หญิงบางคนหาหมวกกะโล่มาใส่เพราะราคาถูก ซึ่งผลก็ออกมาใน ลักษณะที่ดูไม่เข้าท่า ไม่สวยงาม นอกจากนี้ยังมีผู้คนจำนวนมากที่ต้องจำใจปฏิบัติตามเพราะ เกรงกลัวกฎหมายบ้านเมืองเสียมากกว่า แม้กระทั่งเรื่องการพูดจาในยุคนั้นจะต้องแทนตัวว่าฉัน เรียกคนอื่นว่าท่าน และเมื่อเกิดอารมณ์ที่แสดงถึงความไม่พอใจขึ้นมา เช่น ความไม่พอใจเรื่องการ

¹⁶ สรรพสิริ วิจารณ์, วิพิธทัศนา วัฒนธรรมนำไทย, หน้า 72-73.

¹⁷ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, ย้อนไปข้างหลัง, หน้า 81.

แต่งกายที่สร้างความรู้สึกยุ่งยาก การแสดงออกทางคำพูดก็จะรุนแรงมากดังเช่นคุณยายที่สุรพล กล่าวถึง จากการแทนตัวว่า “ฉัน” ก็จะกลายเป็น “กู” ไปในทันทีด้วยความคับแค้นใจ

จะเห็นได้ว่าการแต่งกายตามรัฐนิยมนั้น สำหรับคนที่มีเงินและมีความพร้อมก็จะมีรู้สึก เดือดร้อน เป็นการบ่งบอกให้รู้ว่า เรื่องความสวยความงามนั้น เป็นเรื่องที่ยื่นอยู่กับฐานะทาง เศรษฐกิจด้วย

2.3 ผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ในวรรณกรรมเรื่อง สี่แผ่นดิน

ของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตของผู้หญิงไทยกับการแต่งกาย รูปแบบใหม่ผ่านตัวละครในเรื่องตอนหนึ่งว่า

ไม่เพียงแต่รู้สึกว่าเป็นตัวประหลาดเท่านั้น การแต่งกายดังกล่าวยังเป็นความยุ่งยาก ในการเดินทางไปไหนมาไหนไม่น้อย เพราะต้องคอยจับทั้งหมด ทั้งกระโปรง หรือผ้าถุง ไม่ให้ปลิวและเปิดขณะที่ยืนและนั่งรถสามล้อ ซึ่งเป็นรถรับจ้างที่เป็นที่ นิยมกันในสมัยนั้น...ในตอนบ่ายก่อนห้อยจะกลับเข้าวัง ระหว่างที่ให้เด็กไปตาม รถสามล้อ ห้อยก็เริ่มแต่งตัวสำหรับเดินทาง คือกลับนุ่งผ้าถุงทับผ้าโจงกระเบน และ ใส่หมวกทะมัดทะแมง ก่อนที่ห้อยจะก้าวขึ้นสามล้อที่มาจอดอยู่หน้าตึก พลอยก็เล่า ให้ห้อยฟังถึงปัญหาของคุณเขยในการขึ้นสามล้อ เพราะต้องใช้มือหนึ่งถือของ อีก มือหนึ่งต้องจับหมวกมิให้ปลิวบ้าง จับผ้าถุงมิให้เปิดบ้าง...¹⁸

สรรพสิริ วิรยศิริ ได้เขียนบทความชื่อ “วัฒนธรรมจอมพล ป. กับชีวิตผม” ในหนังสือ วิพิศทัศน์ วัฒนธรรมนำไทย ได้เล่าถึงประสบการณ์ อันเกี่ยวเนื่องด้วยวัฒนธรรมนำไทย ของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงความยุ่งยากของภรรยาว่า

...ยิ่งถ้ามีสตังค์นั่งสามล้อวันไหนยิ่งแล้วใหญ่ ไหนมือหนึ่งจะต้องคอยจับหมวกไว้ไม่ให้ ปลิวไปตามลม ขณะที่ยกมือหนึ่งต้องคอยคุมเชิงชายกระโปรงไว้ไม่ให้เกิดอาการหวน อันเป็นสิ่งที่คุณผู้หญิงกลัวที่สุดในยามมีการทิ้งระเบิด ว่ากันว่าเถอะ วัฒนธรรมนำไทย ในเรื่องให้ต้องสวมหมวกนี้ จนถึงเดี๋ยวนี้ ผมก็ยังไม่ค่อยจะเห็นด้วย¹⁹

นอกจากนี้ มदनขนา โมลากุล นักร้องหญิงที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยรัฐนิยม ได้ให้ สัมภาษณ์ไว้ในหนังสือ “ดาวประดับฟ้า” ได้เล่าเกร็ดชีวิตของเธอตอนเป็นนักร้องในวงดนตรีกรม

¹⁸ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช, สี่แผ่นดิน, หน้า 849.

¹⁹สรรพสิริ วิรยศิริ, วิพิศทัศน์ วัฒนธรรมไทย, หน้า 73.

โฆษณาการเกี่ยวกับความรำคาญที่ต้องสวมหมวกไปทุกที่ไว้ดังนี้

สมัยนั้นที่ร้องมากก็พวกปลุกใจคะ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กำลังส่งเสริมวัฒนธรรมสมัยใหม่ อย่างที่ดิฉันร้องก็เพลงสวมหมวก ที่ว่า เชิญชิตะเชิญมาร่วมกัน สวมหมวก แสนสะดวกสบายด้วยทั้งสวยหรู...เคยได้ยินใช่ไหมคะ หรืออย่างเพลง วัฒนธรรม เพลง สร้างระเบียบ พวกนี้ร้องบ่อยคะสมัยนั้น เรื่องเพลงสวมหมวกนี่มีเรื่องตลก คือสมัยนั้นเป็นสมัยเชื่อผู้นำใจคะ เวลาจะไปไหนติดต่อราชการก็ต้องสวมหมวก ที่ในวันหนึ่งดิฉันร้องเพลงเสร็จก็นั่งสามล้อจะกลับบ้าน ตอนนั้นยังอยู่กับคุณแม่ที่ตำหนักศรีสุพรรณ ของท่านเจ้าคุณพระ (เจ้าคุณพระประยูรวงศ์ พระสนมเอก ในรัชกาลที่ 5) ระยะทางจากที่กรมฯ ก็ไม่ไกลเท่าไร แต่ที่นั่นลมพัดแรง พอกำลังจะเลี้ยวเข้าสวนสุพรรณ ดิฉันรำคาญว่าหมวกมันกระเด็น ๆ ก็เลยถอดมาวางไว้บนตัก เผอิญจอมพล ป. ท่านนั่งรถสวนออกมาจากโรงเรียนการปกครอง ดิฉันเห็นเข้า ตกใจอ้าปากค้างเลย รุ่งขึ้นท่านให้คนมาเรียกดิฉันไปสอบสวนเชียวคะ บอกว่า นางสาวมณฑนา โมลากุล คนร้องเพลงเชิญชวนให้สวมหมวก ทำไมไม่มีหมวกอยู่บนหัว อีกฐานหนึ่งคือ ไม่เคารพท่านผู้นำ แหมดิฉันกำลังตกใจ แล้วตอนนั้นกำลังเด็ก ๆ อยู่คะ²⁰

จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้หญิงไทยแต่งกายแบบตะวันตกแล้ว ทำให้ยุ่งยากต่อการเดินทางขึ้นรถลงเรือมาก เพราะนอกจากมือหนึ่งจะต้องคอยจับหมวก อีกมือหนึ่งก็ต้องคอยดิงกระโปรงไว้เพราะกลัวกระโปรงจะเปิด ยิ่งสภาพบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงครามด้วยแล้ว เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินครั้งใดก็ต้องวิ่งหนีกันอย่างทุลักทุเล บ่งบอกให้รู้ว่าการปฏิบัติตามวัฒนธรรมสำหรับผู้คนในสมัยนั้นเป็นสิ่งที่ผู้คนไม่มีใครจะเห็นด้วย เพราะไม่เหมาะสมกับสภาพบ้านเมือง โดยเฉพาะเรื่องการสวมหมวก

จากคำบอกเล่าของมณฑนา โมลากุล นักร้องผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในยุคแรกนี้ เห็นได้ว่ามายาคติความงามแบบตะวันตกในเรื่องการสวมหมวกนั้น ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในขณะนั้นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะผู้หญิงแล้ว กลายเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมาก ไม่ว่าจะเดินทางไปทางไหนก็ไม่ได้รู้สึกสะดวกสบาย แม้แต่ตัวเธอเอง ซึ่งเป็นคนที่ร้องเพลงสวมหมวก ได้ถอดหมวกออกเพียงเพราะรำคาญที่หมวกมันกระเด็นเพราะลมแรง แต่เมื่อจอมพล ป. พิบูลสงครามเห็นเข้า ถึงกับต้องเรียกมาสอบสวน และหาว่าไม่เคารพท่านผู้นำ

²⁰ดูรายละเอียดใน พิระพงค์ ตามาพงค์, ท่องอดีตกับสามเกลอ, หน้า 215.

ผู้หญิงบางคนที่สวมหมวกในยุคนี้สวมเพียงเพื่อป้องกันการจับกุมจากเจ้าหน้าที่ตำรวจเท่านั้นดังตอนหนึ่งใน **สี่แผ่นดิน** ขณะที่ช้อยกำลังสนทนากับพลอยว่า

เดี๋ยวนี้ใคร ๆ ในวังเขาก็ทำหมวกชายกันทั้งนั้น ถ้าไรดีออก ทำชายไม่ทันเสียอีก พวกโซลนเขานั่งเหลาไม้ไผ่ ตะบิดตะบอยสานเป็นหมวก ชายใบหนึ่งตั้งหลายบาท ฝ่ายฉันมันไม่มีปัญญาถึงเพียงนั้นหรอก หูตาก็ไม่ค่อยจะเห็น เลยทำเองง่าย ๆ แบบนี้นั้นเอามาฝากแม่พลอยใบหนึ่ง ไปไหนมาไหนจะได้ใส่กะเขาบ้างพอกันถูกจับ²¹

ในวรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ยังได้กล่าวถึงเรื่องการเลิกรับประทานหมากที่มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของผู้คนในขณะนั้นไว้ด้วย ดังตอนหนึ่งที่ว่า

...ความจริง พลอยมิใช่คนที่กินหมากมากมายอะไรนัก วันหนึ่งจะกินก็ไม่กี่คำ และซัดฟันขาวมาเสียแล้วตั้งแต่สมัยเปลี่ยนจากผ้าโจงกระเบนมาเป็นผ้าซิ่น และเริ่มไว้ผมยาว แต่พอรู้แน่ว่าหมากเป็นต้องห้าม หมากก็กลายเป็นของที่มีความสำคัญขึ้นมาทันที ต้องคอยดูแล ระมัดระวังมิให้ขาดได้ แต่นับตั้งแต่วันที่ารู้ข่าวห้ามกินหมากเป็นต้นมา หมากพลูก็กลายเป็นของหายาก เพราะห้ามมิให้ขายกันเหมือนแต่ก่อน หมากพลูเปลี่ยน สภาพจากของธรรมดาเป็นของผิดกฎหมาย เหมือนฝิ่นเถื่อน หรือเหล้าเถื่อน ต้องแอบขายหรือให้กันในที่ลับ วิธีจะนำหมากพลูมาสู่ตลาดก็ต้องทำแบบของเถื่อน คือ ปกปิดซ่อนเร้นมาอย่างมิดชิด มิให้ผ่านสายตาเจ้าพนักงาน แม้คำจำนวนมากรกลายเป็นคนค้าของเถื่อน มีการพูดจาซุบซิบ และบอกกันด้วยสายตาเป็นสัญญาณลึกลับ ว่าที่ไหนมีหมากขาย ที่ไหนมีพลูขาย²²

บทสนทนาและบทบรรยายดังกล่าวได้แสดงให้เห็นว่า หมากซึ่งแต่เดิมเป็นวัฒนธรรมของคนไทย แต่ในยุคนี้ได้กลายเป็นของต้องห้ามอย่างเด็ดขาด กลายเป็นของผิดกฎหมาย ถ้าใครมีไว้ในครอบครองจะถือว่ามีความผิด ซึ่งขัดแย้งกับความรู้สึกของผู้คนเป็นอย่างมาก เพราะการรับประทานหมากนั้นมีความจำเป็นเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตคนไทย เห็นได้จากการสะท้อนความรู้สึกผ่านทางตัวละคร คือ พลอย ที่รู้สึกว่าการห้ามรับประทานหมากเป็นเรื่องแปลกประหลาดแตกต่างไปจากที่เคยคิดเคยเห็นอย่างคาดไม่ถึง และไม่ว่ารัฐบาลจะพยายามปราบปรามอย่างไร ก็ยังคงถูกลักลอบค้าขายกันอยู่ นั่นแสดงให้เห็นว่า ไม่ว่ารัฐบาลในขณะนั้นจะมีมาตรการที่รุนแรง

²¹ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, **สี่แผ่นดิน**, หน้า 847.

²²เรื่องเดียวกัน, หน้า 844.

เพียงใด ผู้คนก็ยังคงไม่สามารถปฏิบัติตามได้อย่างเด็ดขาดเสียทีเดียว เพราะเป็นสิ่งที่ฝืนความรู้สึก เป็นอย่างยิ่ง และจำใจที่จะปฏิบัติตามในที่เปิดเผยเท่านั้น เมื่อมีโอกาสก็แอบ รับประทานกัน แต่ต้องไม่ให้ใครรู้ใครเห็น นับว่าเป็นการกระทำที่มีผลกระทบต่อชีวิตประจำวันไม่น้อยเช่นกัน

ตอนหนึ่งใน **สี่แผ่นดิน** ที่ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องการแต่งกายของผู้หญิงไทยในยุคนี้ที่ถ่ายทอดผ่านตัวละครในอีกหนึ่งตัวอย่างก็คือ วันหนึ่งพลอยนั่งอยู่ชั้นล่างของตึกในตอนสาย เห็นช้อยเดินเข้ามาบ้าน แต่งตัวถูกต้องตามวัฒนธรรม คือ ใส่หมวกนุ่งผ้าถุง ในมือถือของอยู่บางอย่าง พลอยเห็นช้อยเดินตรงเข้ามาที่ตึกก็ดีใจ พอจะออกปากร้องทักให้รู้ว่าตนอยู่ข้างล่าง ช้อยก็กระทำการบางอย่างที่ทำให้พลอยต้องร้อง ว้าย! ขึ้นลั่นด้วยความตกใจ เพราะนึกว่าช้อยเสียสติไปแล้วแน่ ๆ สิ่งมหัศจรรย์ที่ช้อยกำลังทำอยู่ก็คือ หยุดยีนที่ริมตึก วางห่อของลงที่ชั้นกระได ถอดหมวกวางบนห่อของ แล้วช้อยก็เริ่มปลดผ้าถุงออกจากตัวอย่างหน้าเฉยที่สุด เหมือนกับว่า การแก้ผ้าในที่เปิดเผยกลางวันแสด ๆ นั้นเป็นของธรรมดา พลอยตกใจแทบสิ้นสติ ตัวเย็นวาบไปทั้งตัว และพอร้องอุทานออกมาดัง ๆ แล้วพลอยก็มองไปทางช้อยอีก ทันใดนั้นพลอยก็เริ่มหัวเราะ แล้วก็หัวเราะอีก จนน้ำตาไหลด้วยความขบขันตนเอง และขบขันช้อย เพราะปรากฏว่าภายในผ้าถุงที่ช้อยนุ่งมาเพื่อรักษาวัฒนธรรม ระหว่างเดินทางนั้น ปรากฏว่า ช้อยได้นุ่งผ้าลายโจงกระเบนอย่างที่เคยนุ่งมาแต่ก่อนอีกผืนหนึ่งไว้อย่างเรียบร้อย²³

นับเป็นความยุ่งยากอย่างมากทีเดียวในการเดินทางไปไหนมาไหนของผู้หญิงในยุคนี้ที่ต้องนุ่งโจงกระเบนไว้ข้างในและนุ่งผ้าถุงทับไว้อีกที เห็นได้ว่าการแต่งกายในยุคนี้นอกจากจะเป็นความยุ่งยากแล้วยังเป็นเรื่องตลกขบขันอีกด้วย

ในเรื่องการนุ่งโจงกระเบนและนุ่งผ้าถุงคลุมทับนี้ เอนก นาวิกมูล ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้คุยกับผู้หญิงไทยในสมัยนั้นไว้ในหนังสือ **การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์** ว่า ...รัฐบาลให้นุ่งผ้าถุง ตัวเองไม่ชินเพราะรู้สึกโล่ง ๆ ขอบกล พอไปไหนก็มักนุ่งโจงกระเบนอยู่ข้างในไปด้วย มีวันหนึ่งไปธุระที่อำเภอปทุมวัน ช่างราชการไม่ยอมทำธุระให้ เพราะเห็นนุ่งผ้าโป่ง ๆ ออกมา รู้ว่าผิดธรรมเนียม ไม่ยอมทำให้จนแล้วจนรอด ทั้ง ๆ

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 844-845.

ที่รู้จักกัน...บางคนกล่าวว่าข้าราชการหรือคนบางคนเข้มงวดมาก ขนาดไม่สวมหมวก ก็ไม่ให้ขึ้นรถหรือไม่ยอมให้ติดต่อกัน บางคนกินหมากปากแดงอยู่ก็ไม่ยอมให้ขึ้นรถตน กลัวถูกจับอีกทอดหนึ่งก็มี²⁴

เห็นได้ว่าในยุคนี้ความเข้มงวดของรัฐนิยมในเรื่องการแต่งกายตามมายาคติความงาม ตะวันตก ได้ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของผู้หญิงไทยเป็นส่วนใหญ่ แม้แต่ผู้หญิงบางคนนั่ง ใจกระเบนไว้ข้างในและนุ่งผ้าถุงทับไว้ก็ยังเป็นที่ผิดสังเกตของเจ้าหน้าที่ถึงกับไม่ได้รับการบริการจากรัฐอย่างเด็ดขาด นับว่าเป็นความยากลำบากต่อการดำเนินชีวิตประจำวันมากทีเดียว

รูปที่ 38 ภาพแสดงการไปติดต่อราชการในช่วงน้ำท่วม (ที่มา: เอนก นาวิกมูล, 2547:190)

รูปที่ 38 แสดงการไปติดต่อราชการที่จะต้องนุ่งผ้าถุงหรือสวมกระโปรงและสวมหมวก จึงจะได้รับการบริการจากทางราชการ แม้แต่ในขณะที่น้ำท่วมก็ต้องสวมหมวกนุ่งผ้าถุงลุยน้ำกัน อย่างทุลักทุเล แสดงให้เห็นถึงความลำบากยุ่งยากอย่างยิ่งของผู้คนในยุคนี้

ไม่เพียงแต่เรื่องความไม่สะดวกในการไปติดต่อราชการเท่านั้นหากไม่แต่งกายตาม รัฐนิยม แม้แต่ห้างร้านต่าง ๆ ก็ไม่ให้การต้อนรับผู้ไม่แต่งกายไม่ถูกต้องด้วยเช่นกัน ดังปรากฏใน

²⁴ เอนก นาวิกมูล, การแต่งกายสมัยรัตนโกสินทร์, หน้า 174.

งานเขียนของวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ในหนังสือ **วิวัฒนาการสังคมไทยกับทัศนียาย ชุต พลนิกร กิมหงวน ของ ป. อินทรปาลิต** ซึ่งช่วงเวลานั้น สังคมไทยกำลังถูกบังคับอย่างเคร่งครัดในเรื่อง "วัฒนธรรม" โดย ป. อินทรปาลิต ได้สะท้อนเอาไว้ในตอนหนึ่งของ สุภาพบุรุษสามเกลอ มีใจความตอนหนึ่งว่า

พล นิกร กิมหงวน กับคณะพรรคของเขาทุก ๆ คน ต่างมีความรักชาติอย่างแรงกล้า คณะสามเกลอได้พยายามช่วยชาติทุกประการ นอกจากนี้ยังสนับสนุนนโยบายรัฐบาลในเรื่องวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้ว่า ห้างพัชราภรณ์ที่บางรัก ห้างศิริไลซ์พาณิชย์ที่พาหุรัด และห้างสี่สายพาณิชย์ที่อาคารราชดำเนิน มีแผ่นป้ายไม้ต้อนรับผู้ที่แต่งกายไม่ถูกต้องตามวัฒนธรรม²⁵

เห็นได้ว่าประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่คุ้นเคยต่อการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นส่วนมาก และที่สำคัญประชาชนยังไม่มี ความเข้าใจในเรื่อง "วัฒนธรรม" ซึ่งเป็นศัพท์ใหม่ที่ถูกบัญญัติขึ้นในสมัยนั้น นอกจากนี้จะเห็นได้ว่าในวรรณกรรมเรื่อง **สี่แผ่นดิน** ได้กล่าวถึงบรรยากาศในยุครัฐนิยม และความรู้สึกของผู้คนในขณะนั้นได้อย่างชัดเจน มีทั้งการประชดประชัน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ความรู้สึกคับข้องใจและไม่เต็มใจที่จะปฏิบัติตาม ความรู้สึกเหมือนเป็นคนบ้า เป็นตัวประหลาด เกิดขึ้นในความรู้สึกโดยทั่วไปของผู้คนในขณะนั้น

ดังนั้นการปฏิบัติตามนโยบายโดยมาก เมื่อไม่มีผู้บังคับใช้กฎหมาย หรือผู้มีอำนาจสอดส่องมองเห็น ประชาชนก็จะแอบดำรงชีวิตตามปกติอย่างที่เคยเป็นอยู่ เท่ากับว่าการปฏิบัติตามนโยบายนั้นทำไปเพื่อไม่ให้ถูกตำรวจจับ หรือได้ชื่อว่าไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดกฎหมายบ้านเมืองเท่านั้น

ทั้งนี้เนื่องจากนโยบายสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงครามนั้นเป็นเรื่องใหม่ และเป็น การบีบบังคับให้ปฏิบัติตาม จึงมีทั้งผู้ที่เต็มใจปฏิบัติตาม และไม่เต็มใจ เนื่องจากความไม่เคยชิน ความขัดเคือง ความไม่มั่นใจ และความไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง จึงส่งผลของการปฏิบัติ นั้น ได้สร้างความรู้สึกและกระแสตอบรับที่ไม่ใคร่จะเป็นที่พอใจทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายรัฐบาลเอง ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจเป็นผู้สั่งการ นั่นคือผู้กระทำ หรือฝ่ายประชาชน โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำ ทั้งสองฝ่ายเป็นสองขั้วที่ตรงข้ามกัน²⁶

²⁵วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, *วิวัฒนาการสังคมไทย...*, หน้า 480.

²⁶Jean Grimshaw, *Feminist Philosophies: Women's Perspectives on Philosophical Traditions*, (London: Harvesten Whatsheaf, 1986), อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, หน้า 17.

ความคิดแบบสองขั้ว เป็นการพิจารณาแยกปรากฏการณ์ต่าง ๆ ออกเป็นสองขั้วตรงข้าม เช่น อารมณ์กับเหตุผล รูปธรรมกับนามธรรม ลักษณะสากลและลักษณะเฉพาะ ร่างกายและจิตใจ สาธารณะและส่วนตัว เป็นต้น ระบบการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่มากในเรื่องของความถูกต้อง อย่างไรก็ตามการเสนอความคิดแยกความเป็นหญิงเป็นชายอยู่ในสังคมก็ยังคงมีอยู่ ทั้งนี้เพื่อสร้างความชอบธรรมในการยอมรับความเหนือกว่าของผู้ชาย เพราะการจัดผู้หญิงให้อยู่ในขั้วตรงข้ามกับผู้ชายนั้น ผู้หญิงจะตกอยู่ในขั้วที่ถูกให้คุณค่าที่ต่ำกว่าเสมอ²⁷

แนวคิดดังกล่าวเห็นได้ว่า เมื่อผู้ชายซึ่งเป็นฝ่ายเหนือกว่าถูกจัดให้อยู่ในฝ่ายของสติปัญญา ความรู้สึกนึกคิด ฝ่ายหญิงจึงอยู่ฝ่ายร่างกาย เป็นฝ่ายที่ถูกกำหนดถูกสั่งให้กระทำ ฝ่ายที่ถูกกระทำจึงเป็นฝ่ายที่อยู่ในภาวะที่มีสภาพกดดัน ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่า ผู้หญิงไทยในสมัยนั้น ไม่ได้รู้สึกชื่นชมยินดีกับความสวยงามที่รัฐบาลหยิบยื่นให้เท่าใดนัก แต่ต้องปฏิบัติตามเพราะถูกบังคับให้ปฏิบัติ ใครไม่ปฏิบัติก็ถือว่าต่อต้าน ต้องเสียค่าปรับ และกลายเป็นความเดือดร้อน

Foucault²⁸ ได้อธิบายความสัมพันธ์ของร่างกายมนุษย์ที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามเช่นนั้น เป็นการบังคับโดยการใช้ระเบียบวินัย ความสัมพันธ์รูปแบบนี้เรียกว่า “กายวิภาคทางการเมือง” นั่นก็คือยิ่งร่างกายเชื่อฟังการควบคุมมากเท่าใดก็จะเป็นประโยชน์ได้มากเท่านั้น รวมถึงในทิศทางกลับกันด้วย จึงได้เกิดแนวการใช้อำนาจแบบบังคับซึ่งมุ่งจัดการกับร่างกายมนุษย์ เป็นการจัดระเบียบส่วนประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย อาทิปฏิกิริยา พฤติกรรมทั้งหลายของร่างกายนั้นเสียใหม่ “กายวิภาคทางการเมือง” จึงมีลักษณะเป็น “กลศาสตร์แห่งอำนาจ” ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดว่าเราจะสามารถเข้าครอบงำร่างกายของผู้อื่นได้อย่างไร การครอบงำนี้มิใช่เพื่อให้ร่างกายกระทำเพียงในสิ่งที่เรามุ่งหมายเท่านั้น แต่เพื่อให้ร่างกายนั้นดำเนินการอย่างที่เราต้องการ ด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ระเบียบวินัยจึงผลิตร่างกายที่เชื่อฟังและได้รับการฝึกฝน หรืออีกนัยหนึ่งว่าเป็นร่างกาย ที่ “ว่่านอนสอนง่าย” (docile body) ระเบียบวินัยเพิ่มพูนแรงกำลังของร่างกาย (ในแง่ความคุ้มค่าของประโยชน์ใช้สอย) พร้อมทั้งลดทอนแรงกำลังเดียวกัน (ในแง่ของการสยบยอมทางการเมือง) กล่าวโดยย่อคือ ระเบียบวินัยได้แยกอำนาจออกจากร่างกาย โดยในด้านหนึ่งก็ได้ทำให้

²⁷ Chris Beasley, *What is Feminism?*, (London: Sage Publications, 1999), อ้างถึงในวารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545, หน้า 18.

²⁸ มิเชล ฟูโกต์, *ร่างกายใต้บังคับ*, แปลโดยทองกร โภคธรรม (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2547), หน้า 23-25.

อำนาจนั้นกลายเป็น “ความสามารถ” หรือ “สมรรถภาพ” ซึ่งระเบียบวินัยทางกายจะเพิ่มพูนให้มากขึ้น ส่วนในอีกด้านหนึ่งระเบียบวินัยพลิกผันพลังงาน หรือพลังกำลังที่อาจเกิดขึ้นจากร่างกาย ให้กลายเป็นการสยบยอมอย่างเคร่งครัด ดังนั้นการบังคับให้ปฏิบัติตามนโยบายของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงสามารถอธิบายได้ในแง่ของ “กายวิภาคทางการเมือง” ว่าเป็นการเข้าครอบงำร่างกายผู้อื่นด้วยระเบียบวินัย ซึ่งระเบียบวินัยนั้นมีทั้งเพิ่มพูนและลดทอนกำลัง โดยเพิ่มพูนให้กับฝ่ายที่มีอำนาจเหนือกว่าให้มีสมรรถภาพมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็จะไปลดกำลังของอีกฝ่ายหนึ่งให้สยบยอมอย่างเคร่งครัด ภายใต้ระเบียบวินัยเดียวกันนั่นเอง นั่นก็คือ ยิ่งประชาชนปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดตามที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้วางระเบียบกฎเกณฑ์ไว้มากเท่าใด ก็เท่ากับว่าความมีอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น

ผลกระทบที่เกิดจากมายาคติความงามต่อสตรีไทยยุคที่สอง (พ.ศ.2507-2516)

1. ผลกระทบทางด้านร่างกาย

1.1 ผลกระทบจากการเสริมหน้าอก การเสริมความงามในยุคที่สองนี้มีความก้าวหน้ามากขึ้นเนื่องจากวงการเสริมความงามต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย อีกทั้งแฟชั่นต่าง ๆ มีความหลากหลายกว่าในยุคแรกมาก การเสริมหน้าอกให้โตของผู้หญิงในยุคที่สองนี้นับเป็นเรื่องฮือฮามากดังที่นักร้องดังในสมัยนั้น ได้แก่ สุรพล สมบัติเจริญ นำมาร้องเป็นเพลง โดยมี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นักหนังสือพิมพ์และคอลัมนิสต์ชื่อดัง ผู้มีอิทธิพลต่อสังคมไทยในขณะนั้น ได้เขียนวิจารณ์ถึงสุรพล สมบัติเจริญ ตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์สยามรัฐว่า

สุรพลเป็นบุคคลที่มองข้อบกพร่องของชีวิตเป็นของขบขัน เช่น ยุคสมัยหนึ่งหญิงไทยนิยมใส่กระโปรงมินิสเก็ตสั้นजू ไซร์ขาอ่อนกันอย่างกว้างขวาง กำลังเป็นที่วิจารณ์กันอย่างมาก สุรพลก็แต่งและร้องเพลงขึ้นมาเพลงหนึ่งในเนื้อร้องที่ว่า ขาขาว ๆ ก็พอไหวแต่บางคนขาลายไม่เอาไหนเลย...และการที่ผู้หญิงไทยในสมัยนั้นชอบต่อเติมเสริมแต่งร่างกายกันสารพัดสารพัน เช่น ฉีดสารเคมีเพื่อทำให้นมโตบ้าง เอาฟองน้ำมาเสริมอกกันบ้างนั้น เนื้อเพลงก็เหน็บแนมคุณสาว ๆ ทั้งหลายให้ไปดูคุณยายซึ่งกำลังเหนียมอายทางบ้านทุ่งเสียด้วยว่า ผู้หญิงไทยสมัยนี้ผิดกว่าเดิมน้าอกเสริมใส่ฟองน้ำกันให้ยุ่ง ผิดกว่ายายของฉันที่บ้านทุ่ง ผิดกว่ายายของฉันที่

บ้านทุ่ง แก่ใส่เสื้อเลยพุงยานเป็นถุงกาแฟ...²⁹

การที่สุรพล สมบัติเจริญร้องเพลงออกมาเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงในยุคที่สองนี้ นิยมเสริมหน้าอกกันไม่น้อยทีเดียว เนื่องจากความไม่พอใจในหน้าอกของตน ที่ต้องการจะมีหน้าอกใหญ่ขึ้น โดยหารู้ไม่ว่าการเสริมหน้าอกนั้นมีผลกระทบต่อร่างกายอย่างไร ทำให้ผู้หญิงไทยคนหนึ่ง ต้องไปทำการเสริมหน้าอกด้วยการฉีดพาราฟิน และมีผลทำให้เกิดอันตรายถึงแก่ชีวิตตามมา ดังรายละเอียดของข่าว ความว่า

นางสมพักตร์ เวียงเกตุ ทันตนาภยสาวประจำเทศบาลนครกรุงเทพ ภรรยา นายโกวิท เวียงเกตุ หัวหน้ากองคลังเทศบาลได้ถึงแก่กรรมเนื่องจากฉีดยาพาราฟิน เสริมทรวงอกที่อมราคลินิก ริมคลองสามเสนของนางอมรา หรือประยงค์ วีระไวทยะ เป็นชาวเกรียวกราวไปทั่วเมื่อวันที่ 19 มิถุนายนนี้ จากการสอบสวนได้ความว่า เมื่อวันที่ 13 มิถุนายนนั้น นางสมพักตร์ได้ให้นางอมราฉีดพาราฟินให้ครั้งสุดท้ายที่คลินิก เพราะนางสมพักตร์อยากเสริมทรวงอกให้ใหญ่ขึ้น หลังจากได้ฉีดมาแล้วครั้งหนึ่ง ต่อมา นางสมพักตร์รู้สึกอึดอัดหายใจไม่ออก จนต้องรีบนำส่งโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ แต่ก็ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน นางอมรา วีระไวทยะ เข้ามอบตัวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ เมื่อวันที่ 26 มิถุนายน ถูกตำรวจตั้งข้อหาฉีดยาโดยประมาทเป็นเหตุให้คนตาย ปฏิเสธว่าไม่ได้ประมาท ว่านางสมพักตร์อาจหัวใจวาย หรือไม่ก็อาจเป็นโรคนี้ตายก็ได้ ในชีวิตฉันไม่เคยทำผิดเลย ฉีดมาเป็นหมื่น ๆ เซ็ม แต่ไม่เคยพลาด แต่คณะแพทย์ โรงพยาบาลจุฬาฯ ได้ทำการผ่าตัดพิสูจน์ลงความเห็นเมื่อวันที่ 25 มิถุนายนว่า นางสมพักตร์ตายเพราะฉีดยาเสริมทรวงอก มีพาราฟินมากมายเกินกว่าที่ร่างกายจะทนทานได้ และการฉีดได้พลาดไปถูกเส้นโลหิต ทำให้พาราฟินซึ่งเป็นน้ำมันแล่นไปตามเส้นเลือด ทำให้ระบบการไหลเวียนของโลหิตชะงัก นางอมรา หรือ ประยงค์ วีระไวทยะ สำเร็จพยาบาลจากโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ไปเรียนต่อที่อเมริกาและเคยทำงานอยู่ที่นั่น ได้ถูกศาลทหารกรุงเทพฯ พิพากษาเกี่ยวกับคดีนี้ ให้จำคุก 2 ปี ปรับ 5,000 บาท แต่โทษจำคุกให้รอลงอาญาไว้³⁰

²⁹ อัคริ ธรรมโชติ, วรณี เมืองไพศาล, มัณฑนา ทยาธรรม และดรุณี แซ่ลิว, กรุงเทพฯ ดังในรอบ 20 ปี (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การเวก, 2521), หน้า 204-205.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 76.

จากข่าวตัวอย่างนี้ คือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเสริมหน้าอกด้วยการฉีดพาราฟิน แต่เกิดการผิดพลาดโดยพาราฟินได้เข้าไปคั่งอยู่ในกระแสเลือดเกินกว่าที่ร่างกายจะต้านทานไว้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้ฉีดไม่ใช่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญ แม้จะมีประสบการณ์ฉีดมาเป็นหมื่น ๆ เข็มก็ตาม จำนวนครั้งของการฉีดที่มากมายขนาดนี้ บอกให้รู้ว่ามีผู้หญิงจำนวนมากมาเลยที่เดียวที่มาเสริมหน้าอกด้วยวิธีนี้ จนทำให้ผู้หญิงบางคนต้องเสียชีวิตลงในที่สุด นับเป็นเรื่องน่าสะเทือนใจอย่างยิ่งที่ความอยากสวยของผู้หญิงจะกลายเป็นสิ่งที่ทำลายชีวิตของผู้หญิงเอง

1.2 ผลกระทบจากการขัดผิว หากพิจารณาเนื้อเพลงของสุรพล สมบัติเจริญแล้ว เห็นได้ว่าเพลงของสุรพล แม้จะแต่งออกมาล้อเลียนผู้หญิงแต่ก็ได้สร้างมายาคติความงามให้กับผู้หญิงด้วยได้แก่ ท่อนที่ร้องว่า

ชาขาว ๆ ก็พอไหว แต่บางคนขาลายไม่เอาไหนเลย

การที่ผู้ชายอย่างสุรพล สมบัติเจริญ แต่งเพลงร้องออกมาเช่นนี้ คือการสร้างมายาคติความงาม โดยการพูดหรือการใช้ภาษาชนิดหนึ่งที่กระทำผ่านวาทกรรม สอดใส่ค่านิยมของคนพูดลงไปด้วย ดังนั้น คำว่า ชาขาว ๆ ก็พอไหว นี้คือค่านิยมในเรื่องความขาวของสีผิวที่เป็นที่พอใจ แต่บางคนขาลายไม่เอาไหนเลย คำว่าไม่เอาไหนเลย เป็นสิ่งที่บอกว่าขาลายนั่นไม่เป็นที่นิยม ไม่ดี ไม่สวย การแต่งเพลงร้องออกมาเช่นนี้มีผลทำให้ผู้หญิงที่มีขาลายต้องไปกระทำกับร่างกายให้มีขาวสวย ตอบสนองความต้องการในระบบสังคมชายเป็นใหญ่เช่นเดียวกัน เช่น การขัดผิว เป็นการทำลายผิวหนึ่งกำพร้าและน้ำหล่อเลี้ยงผิวตามธรรมชาติ ทำให้ผิวแห้งแสบได้

1.3 ผลกระทบจากการเสริมสวยด้วยศัลยกรรม ในยุคนี้พบว่าเทคโนโลยีมีความก้าวหน้าขึ้นมาก และการเสริมสวยด้วยการทำศัลยกรรมได้เกิดขึ้นแล้ว โดยเฉพาะในวงการประกวดนางสาวไทย ปี พ.ศ. 2515 ในคอลัมน์ "ก่อนจะถึงมงกุฎเพชร" จากข้อเขียนของ กบ จินดาว่า

...ส่วนเด็กสาวที่รู้ตัวว่ามีความงามพอจะไปวัดในตอหน้า ๆ ก็เตรียมตัวหลายด้าน ทั้งด้านศัลยกรรม นวดตัว ลดเอว ลดความอ้วน ขัดนิ้ว อบตัว รักษาผิว คุณหมอมที่เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมบอกว่ามีหลายสาวงามมาเสริมแต่งฉีดแก้มฉีดคาง หน้าอกเสริมจมูก ทำตาให้เป็น 2 ชั้น ทำฟัน...³¹

³¹กบ จินดา, "ก่อนจะถึงมงกุฎเพชร," ไทยรัฐ (3 ธันวาคม 2515), หน้า 9, อ้างถึงใน อังครเรศ บุญทองล้วน, "กระบวนการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ความงามทางสรีระของผู้หญิงในสังคมไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการประกวดนางสาวไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 44.

ผู้หญิงที่อยากสวย อยากมีตาสองชั้น เสริมหน้าอก หรืออยากมีจมูกโด่งอย่างผู้หญิงในวัฒนธรรมตะวันตก หรือผู้ที่เข้าประกวดนางงามในยุคนี้ที่เข้ามาสู่กระบวนการศัลยกรรมนั้น หารู้ไม่ว่าการศัลยกรรมเป็นการทำร้ายร่างกายตนเอง ผู้หญิงต้องเจ็บปวดจากบาดแผลหลังผ่าตัด และทุกขุทรมานอยู่จนกว่าบาดแผลจะหาย และอาจเกิดผลข้างเคียงตามมาเช่น แผลเน่า หรือสิ่งแปลกปลอมต่าง ๆ ที่เข้าไปอยู่ในร่างกายเกิดปฏิกิริยากับร่างกาย เป็นต้น ทั้งนี้เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองและสังคม ทำให้ผู้หญิงรู้สึกไม่พอใจกับร่างกายของตนเองจนกระทั่งต้องเข้าไปสู่กระบวนการศัลยกรรมความงามดังกล่าว กระบวนการศัลยกรรมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่หาผลประโยชน์จากร่างกายและความเจ็บปวดของผู้หญิงทั้งสิ้น

1.4 ผลกระทบจากการลดความอ้วน เนื่องจากแฟชั่นการแต่งกายในยุคนี้

โดยมากเน้นการเปิดเผยสัดส่วนของร่างกาย อาทิ กระโปรงสั้นมินิสเกิร์ต กางเกงยีนส์รัดรูป เป็นต้น แฟชั่นเหล่านี้ล้วนออกแบบมาให้ไม่เหมาะกับผู้หญิงที่มีรูปร่างอ้วน ดังนั้นการที่ผู้หญิงอ้วนอยากแต่งกายให้สวยจึงเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง อีกทั้งมายาคติความงามในสังคมชายเป็นใหญ่ นั้นได้สร้างให้ผู้หญิงเข้าใจว่าความอ้วนคือความไม่สวย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้หญิงต้องหาวิธีการในการลดความอ้วนเพื่อที่จะแต่งกายให้สวยงามตามมายาคติให้จงได้

จากคอลัมน์ของ กบ จินดา พบว่า มีการลดความอ้วน ด้วยวิธีการอดอาหาร หรือลดอาหารและการใช้ยาลดความอ้วนเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งผู้หญิงในยุคนี้ไม่รู้ถึงโทษของการใช้ยาลดความอ้วนที่มีผลต่อร่างกาย ตลอดจนการอดอาหารนั้นนับเป็นการทรมานร่างกายของผู้หญิงเองอย่างยิ่ง

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้ชายในสังคมไทยที่นิยมผู้หญิงหน้าตาสวย รูปร่างดี ผิวพรรณดี รูปร่างดี ไม่อ้วน ถือเป็นการสร้างมายาคติเรื่องความงามให้กับผู้หญิง ที่ทำให้ผู้หญิงต้องไปเสริมสวย หาเครื่องประดับโฉมมาใช้ ลดความอ้วน ศัลยกรรม ทรมานร่างกายตัวเอง ด้วยวิธีต่าง ๆ นานาเพื่อให้ผู้ชายพึงพอใจ และเข้าใจว่าความสวยจะเป็นใบเบิกทางให้กับหลาย ๆ สิ่งในชีวิต แต่เรื่องแบบนี้เรามักมองไม่เห็นว่าเป็นความรุนแรง เพราะในสังคมชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงมีหน้าที่ต้องตอบสนองความต้องการของผู้ชายในทุก ๆ ด้านอยู่แล้ว

2. ผลกระทบทางด้านอื่น ๆ

2.1 ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ความต้องการมีรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม ทำให้ผู้หญิงต้องเสียเงินซื้อเครื่องสำอาง เครื่องเสริมความงาม ตลอดจนการทำศัลยกรรมต่าง ๆ รวมไปถึงการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายต่าง ๆ ที่แพร่เข้ามามากมายในยุคนี้ ทั้งกระโปรงและ

กางเกง รวมทั้งทรงผมต่าง ๆ ที่หลากหลายมากมาย ที่ล้วนแล้วแต่ทำให้ผู้หญิงต้องสูญเสียเงิน เพื่อให้ได้มาทั้งสิ้น

2.2 ผลกระทบทางด้านคุณค่า หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ พาکنวิพากษ์วิจารณ์และล้อเลียน ด้วยภาพการ์ตูนกับผู้หญิงที่เข้าประกวดนางงามในลักษณะที่ไม่สู้ดีและส่งผลกระทบต่อทางด้านคุณค่าของผู้หญิงว่า

เห็นผลทันตาไหมคะป้า พอประกวดเสร็จวันเดียวแม่เล่ามีรายการเสนอทั่วเมือง ถึงสาว ตกรอบ เบอร์ไหนเบอร์นี้ ราคาดี ๆ ทั้งนั้น... ถ้าชนะได้ตำแหน่งก็มีโอกาสได้ผัว ดี ๆ ไป ถ้าตกรอบขายตัวก็ยังได้ราคางาม³²

จะเห็นได้ว่า เมื่อผู้หญิงก้าวเข้ามาสู่วงการความสวยความงามอย่างเช่น การประกวดนางสาวไทย ค่านิยมความงามในยุคของนางงามเป็นความงามที่มีมูลค่าในเชิงเศรษฐกิจในลักษณะมีราคาแพงกว่ามีค่า อีกทั้งสื่อต่าง ๆ ในนิตยสารต่าง ๆ ในยุคนี้ ล้วนแล้วแต่นำเสนอสาระที่ทำให้ผู้หญิงใฝ่ฝันจะเป็นนางงาม เป็นดารา แฟชั่นต่าง ๆ ทำให้ผู้หญิงลุ่มหลงในมายาคติความงามจนกระทั่งผู้หญิงบางคนเข้าไปสู่วงการประกวด และกลายเป็น ภรรยา น้อย หรือขายตัวในที่สุด เนื่องจากเบื้องหลังของการประกวดความงามนั้นมีผู้หาผลประโยชน์หรือคอยฉกฉวยโอกาสจากนางงามที่ตกรอบ โดยยื่นข้อเสนอให้หรือชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสียชื่อเสียงและทำลายคุณค่าของความเป็นผู้หญิง ให้กลายเป็นที่ดูถูก ดูแคลน

2.3 ผลกระทบทางด้านความปลอดภัย มายาคติความงามในสังคมชายเป็นใหญ่ยังได้หล่อหลอมให้ผู้หญิงต้องแต่งหน้าแต่งตา แต่งกายให้สวยงามตามแฟชั่น และผู้หญิงไทยบางคนนั้นก็แต่งกายส่อแหลม เนื่องจากมายาคติความงามได้ครอบงำให้เธอเข้าใจว่าการแต่งกายแบบเปิด เผย ร่างกายแบบวับ ๆ แวม ๆ นั้นทำให้เธอดูสวยงาม ผู้หญิงไม่ได้คำนึงถึงว่าเมื่อผู้ชายมองเธอแล้ว จะรู้สึกอย่างไร เพราะสิ่งที่ผู้หญิงต้องการแสดงออกก็คือความงาม และความดึงดูดใจในเรื่องรูปลักษณ์ ผู้หญิงหาว่าไม่อาจตกเป็นเหยื่อและถูกล่วงละเมิดทางเพศได้ หากผู้ชายมองผู้หญิงแล้วเกิดความรู้สึกทางเพศขึ้นมา ในยุคนี้จึงมีความไม่ปลอดภัยของผู้หญิงในเรื่องการถูกล่วงละเมิดทางเพศ อยู่ด้วย อาทิ การถูกข่มขืน ไปจนถึงการถูกข่มขืนแล้วฆ่า อันเป็นความรุนแรงขั้นสูงสุดที่ผู้หญิงได้รับ

อย่างไรก็ตามแม้การถูกล่วงละเมิดทางเพศของผู้หญิง การถูกกดขี่ ข่มเหง จะมีมาก่อนหน้านี้แล้วก็ตาม แต่ในยุคนี้ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นว่า เหตุผลประการหนึ่งที่ผู้หญิงไทยถูกล่วงละเมิดทางเพศเป็นผลมาจากมายาคติความงามที่ครอบงำอยู่ เนื่องจากแฟชั่นในยุคนี้เรียกได้ว่า มีการเปิดเผยร่างกายมาก วงการแฟชั่น วงการเสริมสวย ตลอดจนวงการเสริมความงามต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมากมายอย่างฟูเฟื่อง รวมไปถึงสื่อต่าง ๆ ทั้งหนังสือ และภาพยนตร์ ล้วนมีส่วนผลักดันให้มายาคติ

ความงามเรื่องความโป๊เปลือย ครอบงำสังคมไทยอย่างมาก เราจะเห็นว่าการนุ่งกระโปรงสั้นอย่าง มินิสเกิร์ตนั้น เป็นแฟชั่นของผู้หญิง แต่คนที่ชอบใจนั้นเป็นผู้ชาย

นเรศ นโรปกรณ์ ได้เขียนโต้ตอบจดหมายกับผู้หญิงที่เขียนไปปรับทุกข์เรื่องการถูกผู้ชาย จ้องมองเมื่อเข้าประกวดนางงาม หรือเมื่อแต่งกายตามแฟชั่น ในหนังสือ สาวเฮยจะบอกให้ ตอน หนึ่งว่า

ดิฉันขอเรียนคุณนเรศตรง ๆ ว่า โดยปกติเป็นคนขี้อายพอสมควร เพราะฉะนั้นมินิหรือ ไมโคร แม้แต่ฮอทแพนธ์ จึงทำให้ลำบากใจมาก เสื้อก็เหมือนกันคะ ไม่ว่าจะรูป ซิทู เอ้าออก และเปลือยหลัง ก็ไม่ใช่จะพอใจ แต่ดิฉันก็ต้องเข้าสังคม มันก็จำเป็นนะคะ ...ถามผู้ชายที่คุณเคารพนับถือสักคนหนึ่งดูเถิด ถ้าเขากล้าพูดความจริงถึงก่าพิศผู้ชาย แล้วจะต้องพูดอย่างนี้ทั้งนั้น เขาเห็นว่าคุณสวยก็อยากดูขำ เห็นหน้าเห็นปากน่าจูบก็ อยากรู้อยากดู เห็นอกเห็นใจเติมอ้อม ก็จะทำให้ก้อย่างไรเล่าครับ...แต่ผมก็เห็นใจผู้หญิง อย่างเหลือกำลังที่จะต้องแต่งตัวตามแฟชั่น ตามสมัยนิยม เขาแต่งอวดขำอ่อนทั้งเมือง ตัวเองจะมาปิดหัวเข่าเป็นยายแก่ได้หรือ? นี่แหละเป็นความลำบากใจ สำหรับ คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องนี้ ทั้งที่ร้อยทั้งร้อยของไอ้พวกข่มขืนผู้หญิงมันก็สารภาพ เหมือน ๆ กันทั้งนั้นว่า เห็นขำขาว ๆ แล้วทนไม่ไหว สาวเฮยจะมาร้องว่า ขำขาว ๆ ก็ ขำฉัน อย่างที่พ่อทองใบ รุ่งเรือง เขาแต่งให้นักร้องหญิงร้องตอบได้สุรพล สมบัติเจริญ ก็ไม่ได้อยู่ดี...คุณสาวสมัย ถูกผู้บังคับบัญชาของชายกระโปรงและคอเสื้อ หรือถูก เสมียนเปรย ๆ อย่างนั้น แม้แต่ถูกคนมองเอาในที่ต่าง ๆ จึงนับเป็นกุศลอยู่มาก เพราะ ถ้าพลัดไปในที่เปลือยเมื่อไร ร่างอันเคยตรึงสายตาใครต่อใครในเวทีประกวดขำอ่อนของคุณจะยับเยินขนาดไหนไม่รู้เลย การแต่งตัวของผู้หญิงจึงพึงระมัดระวังจะก่อให้เกิด อาชญากรรม โดยที่ตัวคุณเองจะเคราะห์ร้าย แม้ผู้ชายชั่วจะถูกลากไป ปู ปู ปู ปู ก็ยังไม่คุ้มกับความสูญเสียของคุณอยู่นั่นเอง³³

เห็นได้ว่าในสังคมชายเป็นใหญ่ นั้น ร่างกายของผู้หญิงไม่ได้ถูกมองในเรื่องความงามแต่ เพียงอย่างเดียว แต่ยังถูกมองไปในเรื่องทางเพศด้วย แม้ว่าการแต่งกายตามแฟชั่นจะไม่ได้เกิดจาก ความต้องการโชว์รูปร่างสัดส่วน หากแต่เป็นการแต่งกายตามยุคสมัย แต่ผู้ชายกลับไม่รู้สึกรู้สึคนั้น

³³นเรศ นโรปกรณ์, สาวเฮยจะบอกให้ (กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2516), หน้า

ผู้ชายจะรู้สึกกับผู้หญิงในลักษณะที่ผู้หญิงเป็นวัตถุที่ใช้ตอบสนองความต้องการทางเพศ ผู้ชายจะมองผู้หญิงด้วยอารมณ์และความรู้สึกที่มีเรื่องเพศเข้ามาเกี่ยวข้อง การที่ผู้หญิงแต่งกายตามแฟชั่น นุ่งกระโปรงสั้น จึงกลายเป็นความเย้ายวนทางเพศในสายตาของผู้ชาย ทำให้ผู้ชายที่ขาดความเป็นมนุษย์ใช้กำลัง และทำร้ายผู้หญิงด้วยการข่มขืนผู้หญิง ทั้ง ๆ ที่การแต่งกายนั้นไม่ใช่การเปลือยกาย เป็นสิทธิของผู้หญิงที่จะแต่งได้ แต่กลับกลายเป็นความไม่ปลอดภัย สะท้อนให้เห็นว่าในความเป็นจริงแล้ว ผู้หญิงจะไม่สามารถกระทำการใด ๆ ด้วยความมีอิสระเสรีตามที่ใจปรารถนาได้เลย トラาบไตที่ยังมีผู้ชาย

การข่มขืนนั้นเป็นการถูกทำร้ายที่น่ากลัวมากที่สุด และอาจเกิดอันตรายถึงกับสูญเสียชีวิตได้ ผู้ชายจะทราบหรือไม่ว่าการถูกข่มขืนนั้นเป็นการสร้างตราบาปให้กับผู้หญิงไปทั้งชีวิต ทำให้ผู้หญิงต้องเจ็บปวดทั้งร่างกายและจิตใจ การแต่งกาย และรูปลักษณะเรือนร่างที่เป็นเหตุให้ถูกข่มขืนนั้นเห็นได้ว่ามายาคติความงามได้ส่งผลกระทบต่อผู้หญิงทั้งทางด้านร่างกายและด้านอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็นในยุคแรกหรือยุคที่สอง ผู้หญิงล้วนได้รับผลกระทบที่ผู้หญิงเองอาจไม่รู้ตัวทั้งสิ้น

2.4 ผลกระทบด้านศีลธรรม เนื่องจากค่านิยมเรื่องรักนวลสงวนตัวในสังคมไทยนั้นยังเป็นเรื่องที่ยังมีการปลูกฝังกันอยู่ แม้ว่าในยุคนี้จะมีความทันสมัยของแฟชั่นเข้ามา มากก็ตาม แต่ศีลธรรมก็เสื่อมลงเพราะคุณค่าความงามของผู้หญิงตกต่ำลง นางงามหรือคนสวยในยุคที่สองนี้มีคุณค่าในเรื่องทางเพศมากกว่ามีค่าเพราะว่ามีความงาม

จะเห็นได้ว่าในยุคนี้มีการประกวดนางงามกันมาก มีทั้งดาราร และนางแบบที่มาจาก การประกวดนางงามเกิดขึ้นมากมาย สังคมไทยโดยเฉพาะในยุคที่สองซึ่งมีแฟชั่นหลากหลายกว่าในยุคแรกยิ่งส่งผลให้ผู้หญิงแต่งตัวกันมากขึ้น และแข่งขันกันมากขึ้น กลายเป็นว่าความงามของผู้หญิงจะทำให้มีโอกาสได้คู่ครองดี หรือบางทีก็อาจตกไปเป็นภรรยา น้อย หรือนางบำเรอ หรือกลายเป็นดาวโป๊ ดาวยั่ว ไปเสีย คุณค่าความงามของความเป็นผู้หญิงสูญเสียไป เพราะถูกมายาคติความงามหล่อหลอมให้ผู้หญิงมัวแต่ลุ่มหลงเรื่องการแต่งตัว จนลืมความรับผิดชอบในสังคมไป ลืมบทบาทความเป็นแม่ไปว่าเธอจะต้องเป็นแม่แบบของความดีในเรื่องอื่น ๆ ด้วย เช่น การรักนวลสงวนตัว และความมีศักดิ์ศรี ความมีคุณค่า

การประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของประเทศในยุคที่สองเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวตามนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ นี้ จึงกลายเป็นการที่ผู้หญิงแต่งตัวโป๊ทั้งเมือง กลายเป็นว่าเมืองไทยมีแต่ผู้หญิงแต่งตัวโป๊ แม้แต่การตุนก็วาดภาพผู้หญิงโป๊ ปฏิทินผู้หญิงโป๊เกลื่อนกลาดเป็นต้น ซึ่งภาพลักษณ์เมืองไทยแต่เดิมไม่ได้เป็นเช่นนั้น แต่ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะมายาคติความงามได้มีส่วนและส่งผลให้เป็นนั่นเอง สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยุคนี้ได้ใช้ความเป็นเพศหญิงเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว และมีลักษณะไปในเรื่องทางเพศ หากเรามองเห็นคุณค่าความงามในตัวผู้หญิงไม่